

ISSN 0350–185x, LXIX (2013)

UDK: 316.72(497.11):81'42,,189“ ; 316.7 Безеншек А.

ID: 199268364

DOI: 10.2298/JF11369223I

Примљено: 28. фебруара 2013.

Прихваћено: 4. априла 2013.

Оригинални научни рад

НАЈДА ИВАНОВА*

Софијски универзитет „Св. Климент Охридски“

Катедра за словенске језике

ФРАГМЕНТИ СЛОВЕНАЧКЕ ЈЕЗИЧКЕ СЛИКЕ СРБИЈЕ ИЗ ПОСЛЕДЊИХ ДЕЦЕНИЈА 19. ВЕКА

У чланку се истражује улога језика приликом структурисања слике Србије у научнопопуларном делу *Bolgarija in Srbija* (1897) словеначког стенографа, публицисте, преводиоца, педагога и писца Антона Безеншека (1854–1915). Анализирају се главни чиниоци који одређују принципе селекције и механизме употребе имаголошки релевантних језичких средстава. Поставља се питање о месту лингвистичког приступа у интердисциплинарној парадигми имагологије.

Кључне речи: имагологија, слика Србије, Антон Безеншек.

Последњих деценија имагологија проширује свој методолошки и тематски опсег изван оквира компаративне књижевности ступајући у интеракцију с осталим хуманистичким наукама. Новија имаголошка истраживања различитих типова социјалне и културне активности у појединим друштвима и епохама мењају представе о механизмима културних контаката а исто тако о принципима обликовања стереотипа у социјалној свести (SMOLEJ 2002, JEZERNIK 2011, ПЕКОВИЋ 2001, ЗАИМОВА 2001, ЧЕРНОКОЖЕВ и др. 2001). Намеће се закључак да слику другог у сваком периоду карактеришу специфичне реализације у различитим формама културе (архитектура, ликовна уметност, музика, вербалне врсте – књижевни језик, разговорни језик, фолклор и сл.). Истовремено, долази до изражаја динамичка променљивост слике другог а на дијахроној оси – у различитим историјским раздобљима културног развоја датог народа.

Крајем 19. и почетком 20. века у књижевнојезичкој историји јужнословенских народа, поред лепе књижевности и публицистике, главну улогу у структурисању слике другог игра научнопопуларна

* naida_iv@yahoo.com

литература. Налазећи се на размеђу „високе“ књижевности и строго научних радова, научнопопуларна дела доприносе формирању стереотипних представа младих јужнословенских нација у контексту последњег таласа активизирања међусловенских привредних и културних веза под утицајем идеолошких модела неославизма и словенофилства (GANTAR GODINA 1994, ЛАЗАРОВА 1997). Повољне тенденције у том погледу прекинуте су у првим деценијама 20. века услед измењене политичке ситуације. Споменути период појачаног интересовања јужнословенских народа једних за друге карактеришу својеврсне имаголошке реализације које су вредне детаљнијег истраживања.

Овде ће бити анализирана слика Србије у књизи *Bolgarija in Srbija*. Izdala in založila Družba sv. Mohorja v Celovcu (1897) познатог словеначког стенографа, публицисте, преводиоца, педагога и писца Антона Безеншека (1854–1915). Пишчева концепција заснива се на књизи *Slovanstvo* (1879), чији су аутори познати словеначки интелектуалци А. Мајцигер, М. Плелершник и Б. Раич. То је најзначајније словеначко научнопопуларно дело посвећено друштвеном и културном развоју Јужних Словена, које уопштава резултате славистичких истраживања током 19. века¹. У стилистичком погледу *Bolgariju in Srbiju* карактерише изразит жанровски синкретизам будући да поред научних информација, спис садржи публицистичко-полемичке, аутобиографске и путописне фрагменте. Безеншекова књига дочекана је у Словенији с великим интересовањем – тираж књиге од 71 540 примерака одмах је распродат, у штампи се појављују похвалне оцене, па су поједини одломци – *Značaj srbskega plemena* и *Moba pri Srbih* укључени у *Slovensku čitanku* (1925) Ј. Вестера (J. Wester), која је деценијама коришћена као приручник у словеначким средњим школама (BOLHAR 1934: 193–197, 229–230). Поред тога, А. Безеншек је побудио интересовање према историји и култури Јужних Словена с југоисточног Балкана код својег пријатеља и истомишљеника – словеначког песника Антона Ашкерца, који у путопису *Izlet v Carigrad* (1893) не само што описује утиске о својем путовању по Оријенту него и открива нове могућности упознавања „јужне браће“, њихових језика и култура².

¹ Са своје стране, на садржину и идеје *Slovanstva* извршила је утицај прва чешка енциклопедија *Slovník naučný*. Praha, 1869, под уредништвом Ф. Л. Ригера (F. L. Rieger) и, тачније, чланак *Slováné* (VIII (12): (589–632), VIII (13): (633–644)), чији су аутори Ј. Перволф (J. Perwolf) и Ј. Гебауер (J. Gebauer).

² У словеначкој путописној литератури се и почетком 20. века наставља интересовање за Јужне Словене а нарочито за Србију (уп. на пример Knific, Ivan. Od

Међутим, ваља истакнути да А. Ашкерц, као и аутори слави-стичког компендијума *Slovanstvo*, упркос симпатијама према пан-славизму, потчињују своју делатност остварењу националне ствари. А. Безеншек је једини међу наведеним словеначким интелектуалцима који претвара идеју јужнословенске узајамности у свој главни циљ³. Јужнословенска идеологија аутора несумњиво утиче на стварање слике Србије у књизи *Bolgarija in Srbija*.

Својом разноврсном садржином и стилистичким обликовањем дело може бити објекат анализе историјске стилистике словеначког књижевног језика, јужнословенске етнографије и културне антропологије, историје и других хуманистичких наука, али од посебне је важности у имаголошком погледу. Конкретније, овде ће бити поклоњена пажња *улози језика* приликом конструисања слике Србије.

Основни чиниоци који одређују принципе селекције и механизме употребе језичких средстава при вербализацији слике другогa у вези су са социокултурним дискурсом настанка дела, са специфичком пишневог стваралачког потенцијала и идеолошке усмерености, исто тако и са тематским, жанровским и стилистичким параметрима текста.

Поглавље о Србији (133–237) садржи детаљне информације о географским особинама, историји и уређењу савремене српске државе, преглед народне културе, привредног и финансијског развоја земље. Информацијски садржај у наведеним поглављима пренет је помоћу (експресивно неутралне) опште лексике и јединица терминолошких подсистема одговарајућих тематских подручја из језика

Save do Bospora. – *Dom in svet* (1902): 31–42, 102–109, 167–170, 227–233, 282–286, 341–347, 402–408, 465–473; Ivan Lah. Balkan. – *Zvonček*, letn. 14, št. 7 (1.07.1913); Rudolf Dostal. Spomini na Beograd. – *Učiteljski tovariš. dne 7. januarja 1920*: 12; P. V. Dojmovi iz Srbije. – *Učiteljski tovariš. letnik 62, številka 3* (19.01.1922) и др.) (Осолник 2001).

³ У духу идеја Јана Колара, аутор развија свестрану активност на оживљавању веза међу Јужним Словенима, ствара оригиналан интерлингвистички пројекат заједничке јужнословенске азбуке и правописа на основу стенографског писма, издаје међународни часопис за стенографију и културу *Jugoslavjanski stenograf* (1876–1878 и 1880–1896) на четири језика – словеначком, хрватском, српском и бугарском, преводи лепу књижевност и популарну литературу, учествује у оснивању друштва *Славјанска беседа* у Софији, постаје утемељивач и први председник *Савеза југославјанских њевачких друштва* у Пловдиву, доприноси активној размени словенске литературе преко књижаре „Пчела“, као педагог истиче се својим иновативним лингводидактичким погледима о учењу словенских језика (уп. ИВАНОВА 2008).

посматрајуће и посматране културе. Истовремено, популаризациони циљеви текста претпостављају отвореност према елементима карактеристичним за публицистички и уметнички стил словеначког језика дате епохе.

I. У одређеним тематским пољима текста (као што су поглавља о географским особинама, трговини, финансијама и др.) оцртава се тенденција коришћења претежно словеначке терминологије. Уколико се употребљавају синонимијски називи, најчешће се формирају лексички парови у којима је једна лексема ограниченије регионалне распрострањености, док је друга општесловеначка. Уз то, једна од дотичних лексема по правилу има кореспонденцију у неком од осталих јужнословенских језика (*slive* (češplje) (223)). Јављају се и синонимијски парови у којима је једна реч словенског а друга – интернационалног порекла – што је одраз ауторових пуристичких погледа (уп. *primanjkljaj* (deficit) (234), *republika* (ljudovlada) (168), *v strategičnem* (vojnem) *oziru* (156)).

Истовремено се издвајају тематске целине у којима је уведен знатан број српских назива који чине самосталне подсистеме – уп. поглавља о административном, војном и црквеном уређењу, а исто тако поједине теме из етнолошког поглавља књиге. Већи део употребљене српске термилошке лексике припада групи тзв. безеквивалентне лексике.

Српске лексеме уводе се у словеначки текст на неколико начина који упућују на одређене типове лексикографске праксе.

1. Приликом тзв. *глосирања*, поред српске речи јавља се и њена словеначка кореспонденција (*turški vladi* (visoki porti) (176), *zlatarski mojstri* (kujumdžiji) (224)), при чему би на основу лексичких парова формираних на наведени начин могао бити састављен мали двојезички речник. Словеначке кореспонденције српским лексемама већим делом представљају хипониме (*čilimi* (preproge) (222), „*kalfe*“ (pomocnike) (121), „*šegre*“ (učence) (225), *zlate denarje* (dukatte) (198), *minaret* (stolp) (160), *plašči* (gunje) (196)). У појединим примерима се као кореспонденције јављају и називи словеначких реалија (*vile* (rojenice, divje žene) (203), *gostilnice* (hani) (215) и сл.).

Поред тога, запажају се и примери увођења српских термилошких назива без одговарајућих тумачења њиховог значења које читалац конструише у форми хипонима из ширег контекста:

По *vseh* *teh* *krajih* *so* *bili* *nastavljeni* *Dušanu* *pokorni* namestniki, *ki* *so* *nosili* *različna* *imena*: „kralji, despoti, cezari, sebastokratori“ *itd.* 169;

Leta 1837. *se* *je* *storila* *znatna* *preobrazba* *v* *vojnem* *oziru*; *vsi* *državni* *uradniki* *so* *imeli* opravljati *razun* *uradniških* *še* določene *vojaške* *poslove*

ter so bili čisto po vojaško urejeni: praporščiki, poručiki, podkapetani, kapetani itd. 180.

Издваја се и група лексичких парова који, условно речено, представљају примере *йсеудоглосирања* будући да нема разлога за примену принципа глосирања српских речи општег језика које у конкретном контексту имају своје словеначке кореспонденције (dug pas iz kože (usnja) (196), „šarene“ (pisane) nogavice (197), središče vrvarске (užarske) obrtnosti (154), „košulja“ (srajca) (196)).

2. Друга стратегија тумачења српске неконгруентне лексике своди се на *ојисни њриказ* информација о референту у складу са начелима састављања чланака енциклопедијског речника:

zadušbina: Imeli so namreč lepo navado, sporočati za pokoj duše takozvane „zadušbine“, ktere obstojé še do današnjega dne kot cerkve in samostani, da se opravlja v njih molitev za dušo pokojnega osnovatelja. Dosti takih samostanov so Turki razrušili, a Srbi so jih v novejši dobi zopet postavili (203–204);

zapis: Kakor ima vsaka srbska hiša (zadruga) svojo slavo, tako jo ima tudi vsaka vas, vsaka občina. Va š k o s l a v o praznujejo pod kakim drevesom, imenovanim „zapis“. Na drevesu je izdolben v skorjo velik križ. To drevo je sveto vsakemu vaščanu; greh bi bilo plezati nanje, greh klatiti sadje z njega, ako ga ima, a posekati ga bi bilo hudodelstvo. (212)

Наведени начин увођења јединица језика посматране културе доследно је спроведен у етнолошком поглављу па због тога уз минималну редукцију експресивно-аксиолошких наслага описи могу бити систематизовани у један енциклопедијски речник српске народне културе.

Као што је већ речено, неки терминолошки подсистеми целовитије су приказани укључујући и дијахрону перспективу. На пример, у поглављу о административној подели Србије наведени су стари називи административних јединица: župa (v starih srbskih časih) – knežina (v turških časih), nahija па и називи њихових управника: „zemaljski knezovi“, „nadknezovi“, „spahije“, односно за кнеза Милоша – „nahijski knezovi“, „kneževinski knezovi“, „vaški (selski) knez“. Прокomentarисан је назив „nadknez“ и његов синоним „oberknez“, при чему је употреба префикса *ober-* протумачена немачким језичким утицајем из периода аустро-турских ратова. Такође је пропраћена и промена назива административних јединица после ослобођења Србије када се „nahija“ преименује у „okrug“, „knežina“ у „srez“, „občina“ остаје непромењена. Аналогно се мењају и називи управника наведених структура: „nahijski knez“ у „okružni načelnik“, „knežinski knez“ у „srezki načelnik“ (178), истиче се улога „občinskog zbora“

(179). Тако се у садржајне информације којима се у историјској перспективи приказују административно-територијална структура српских земаља и функције управних органа уграђују и дијахрона лексиколошка запажања о динамичном развоју самог термилошког подсистема. На тај се начин строго лингвистичке информације о променама у сфери термилошке номинације укључују као битна компонента сазнајног садржаја.

3. Истовремено је и *етимолошка карактиерисџика* одређених ономастичких и других безеквивалентних српских речи искоришћена као средство експлицирања специфичних културних информација – претежно у географском поглављу. На пример, преко тумачења унутрашње форме назива појединих подручја и насеља експлицирана је мотивациона продуктивност семантичких поља везаних за посебности терена и занатску делатност у номинацијском чину:

Маџва: Та је тако равна, да се реке по њеј комај премићејо; зато је онди настало дости моџвирја, одкодер је добила та покрајина брџконе своје име (146);

Свиланјас: Тукај је главно средишће за гојитев свилопрејк ин за извоз свилених мешиџков, од џесар је добило место своје име (161).

На сличан начин објашњени су називи популарне врсте српске минералне воде (bukoviџka kiska voda – према селу Буковик недалеко од Аранђеловџа, одакле извире (162), као и специфичне врсте инсекта (golubaџka муџа – према Golubac, где је инсект распрострањен (164–165)).

4. Текст, исто тако, садрџи *џојашњења о особинама срџске анџроџонимије*, тачније, о творби презимена помођу суфикса *-иџ* или *-овиџ*, који се додају на лично име оџа. Истиче се формирање презимена (сталних породичних имена) од основе назива родног места/подручја (Piroџanac (iz Pirota), Valjevac (iz Valjeva) или занимања/заната којим се отаџ бавио (Kovaџeвиџ (kovaџ), Tkalџиџ (tkalec), Kolarиџ (kolar)), при чему је изражено неодобравање тенденције да странци који се стално насељавају у Србију мењају своја имена према наведеном творбеном моделу (Ozeroviџ, Walterиџ 220).

По свему судећи, коментар о посебностима номинације код српских антропонима повезан је са принципима фонетске адаптације српских речи у тексту. С једне стране, приликом прилагођавања топонима и антропонима оцртава се тенденција ка замени /џ/ са /дџ/ (Arandželovac (162)), односно – ка недоследнијој замени /џ/ са /џ/ (Џурџија (232))⁴. Поред тога се суфикс *-иџ* српских презимена скоро

⁴ Имена познатих личности српске историје која карактерише већа фреквенција у словеначкој литератури и штампи адаптирана су у складу са словеначком

без изузетка исписује графемом за глас /ć/ (Ristić, Belimarković, Protić (176), Tit Dugović (144)). То правописно решење усмерава ка Безеншековом интерлингвистичком пројекту, тачније ка јужнословенској азбуци, коју је у својем делу *Југославјанска сѣнографја* (1896) аутор створио на основу стенографског писма. У њему Безеншек уводи стенографске ознаке које истовремено служе за бележење /đ/ и /dž/, односно за /ć/ и /č/. Изгледа да словеначки филолог не искључује могућност да у словеначку правописну норму буду интегрисане одређене правописне особине других словенских језика, што би представљало једну од стратегија за њихово међусобно упознавање и зближавање.

5. А. Безеншек истовремено поклања посебну пажњу језику посматране културе као извору информација о традиционалној култури и етнопсихологији Срба. У ауторовом приступу долази до изражаја његова романтичарска словенофилска идеологија, која у језику препознаје реализацију „духа народа“, али уз то се примењују поступци анализе који су сазвучни с данашњим лингвокултуролошким, прагматичким и когнитивним истраживањима.

У дело су укључени српски *прецедентни шексјови* који представљају оригиналне и преведене крилатице приписиване угледним политичким фигурама из најновије историје (уп. на пример, проглашење почетка устанка из 1815. године у Такову речима Милоша Обреновића: „Evo mene, a evo vam i rata s Turcima“ (Tukaj sem jaz, in tukaj je tudi boj s Turki.) (150) У словеначком преводу наведене су историјске *легенде* о средњовековним владарима (о смрти цара Стефана Душана (170), о судбини Вукашина, убице Уроша (171) као и *анегдоше* (194), текстови *здравица* изговараних за време славе (211–212), *риџуални дијалог* међу сватовима и домаћинима у свадбеном обреду (217) и сл.).

Приказивањем народне психологије спроводи се лингвокултуролошка анализа српске паремиолошке грађе (уп. тумачење *шесловице* *Uzdaj se u se i u svoje kljuse* као фигуративне представе о самосталности Срба у савладавању тешкоћа која је формирана стицајем историјских околности (186), препознавање њихове емпатичности (*milosrčnost* али *dobrosrčnost*) преко односа према просјацима вербализованог у изразу *Prosjačka palica in torba sta dana od Boga* (194).

правописном нормом, на пример: Štefan (Nemanja) (166); лично име Đorđe јавља се у два варијантна облика: *pod vodstvom Kara-Džordžija* (Črna Jurija) (174), *vodja tega ustanka Kara-Džordžij* (Črni Jurij) (167), Jurij Branković (162), и као име свеца: *dan sv. Jurija* (Džurdžev dan) (213), *krasna cerkev sv. Jurija* (162).

Издвојене су комуникативне ситуације у којима се употребљавају *фраземи* и *прагматички изрази* мотивисани речју „бог“ као аргумент при образложењу дубоке религиозности Срба („Ако бог да!“, „Storim to, ako bo po božji volji“, „Ако је боžја волја“, „Kuda ako Bog“, „V slavo Božjo“ (198–199)). Наведени примери истовремено пружају представу о посебностима језичких правила свакодневне комуникације дотичне епохе формирајући тако минијатурни речник разговорних израза који би олакшао евентуално комуницирање Словенаца с носиоцима српског језика.

Недостатак рашчлањеније вертикалне социјалне хијерархизације и изразито демократско уређење српског друштва доказују се прагматичком анализом употребе *родбинских назива у ословљавању* – пред личним именом (brate, strino (216)) или самостално (brate, striče, sestro, snaho (187)).

Пропраћене су и језичке пројекције односа мушкарац/муж – жена у патријархалном друштву. Према аутору, неравноправни положај жене испољава се у одређеним типским ситуацијама у којима муж употребљава императивне облике („Daj, žena, ručak (obed)!“, „Donesi vode!“, „Daj vatre (ognja)!“, „Idi pozovi Ivana!“ (190)) а исто тако именује жену заменичким обликом *она* док га она зове *тој њој* (190).

При томе, нису занемарене ни *паралингвистичке посебности* анализираних типова говорних чинова и ситуација (уп. опис модела понашања везаних за религиозност Срба (198–199), поштовање старих људи (195), односе снахе према свекрви и свекру (219) и сл.).

У књизи су такође садржане карактеристичне *парафразе* у којима се вербализују елементи цивилизацијске вредносне оријентације Срба (уп. појашњења у вези са настанком устаљеног израза „српски Цариград“ за Призрен (168) и „српска Света Гора“ за манастирски комплекс Фрушка гора (140)).

Укључивање језика посматране културе приликом приказа предметне садржине текста помоћу јасно препознатљивих лексикографских поступака глосирања, енциклопедијског, етимолошког и творбеног описа, елемената двојезичног речника свакодневне комуникације, увођење јединица српског паремиолошког фонда, парафраза, прагмема и сл. изазива сложене значењске трансформације у одређеним лексичким подсистемима језика посматрајуће културе.

Семантичка структура „туђих“ лексичких јединица подложна је битним променама. Ради илустрације може се навести рецепција

речи *gunj* (назив за један типичан елемент српске традиционалне ношње): *Ako je slabo vreme, ali ce se poda Srb na daljno pot, oblece povrh še lepo obšit naprsnik in se ogrne s širokim plaščem (gunjem), obšitim z mnogimi vrvicami; prek pleč pa obesi puško* (196). Лексема *plašč* укључује се у појашњење својом целовитом полисемантичком структуром, која садржи знатан број терминолошких значења из области одела, архитектуре, зоологије, ботанике и геометрије, формирана углавном помоћу метафоризације појединих функција именованог предмета⁵. Са своје стране, елементи енциклопедијског описа речи *gunj*, садржани у ближем контексту, омогућују да се реконструишу семе, које су, према аутору, повезане са безеквивалентном садржином лексеме – ‘традиционално одело’, ‘одело широког кроја’, ‘одело опшивено везом’ (тј. нису експлицирана обележја денотата, релевантна за формирање изведених значења лексеме у српском језику, која се односе на материјал од којег је одело израђено, боју и крој – уп. РСХКЈ: 597). На тај начин долази до обликовања нове дефективне семантичке структуре српске речи у оквиру језика посматрајуће културе. С једне стране – успостављањем саодноса између описаних значења речи *gunj* и *plašč* читалац утврђује заједничке семе њихових семантичких структура на основу којих се формира кореспонденција међу њима – ‘горње одело за лоше време’. Поред тога, *gunj* губи асоцијативни потенцијал који има у полазишном језику, при чему семантичка обележја која је Безеншек истакао (‘сеоско одело’, ‘на специфичан начин орнаментирано одело’) блокирају њену компатибилност са значењима речи *plašč*. Истовремено, фонетско-графијска форма *gunj* стиче сему која означава припадност имаголошкој категорији „српскост“ (тј. релација *gunj* – *plašč* у словеначком језику представља једну когнитивно „искривљену“ верзију односа *gunj* – *mantil* у српском језику).

Приликом приказа елемената српског паремолошког фонда (пословица, изрека, легенда, здравица, крилатица и сл.), парафраза или особина вербалне етикеције, у буквалном словеначком преводу читалац ишчитава могућа културно-маркирана значења иначе

⁵ *plášč*, *m.* 1) der Mantel; p. ogrniti, den Mantel umnehmen; p. po vetru obračati, den Mantel nach dem Winde drehen; — mašni p., die Casula; veliki m. p., das Pluviale, *Cig.*; — der Mantel (zool.), *Cig. (T.)*; — 2) der Feldschoppen, *V.-Cig.*; das Seitendach bei Getreideharfen, unter welchem Wagen stehen, *Z., DSV.*; — 3) die Wölbung des Kalkofens, *M.*; — 4) eine Art Schleuse, *Notr.*; — 5) die Mantelfläche (eines Cylinders, Kegels u. dgl.), *Jan., Cig. (T.), Cel. (Geom.), DZ.*; — 6) d. Marije p., der Frauenmantel (alchemilla), *Z. (PLETERŠNIK 2006).*

заједничких лексема двају језика (на пример, из текстова здравица стиче знања о симболима плодности у српској традиционалној култури). Преко преведених текстова преносе се само садржајне информације а губе се компоненте које формирају експресивну обележеност фразеолошких и паремиолошких јединица као што су рима, асонанце, алитерације, експресивна синтакса.

У Безеншековој књизи се у целини запажа тенденција ка преекспонираном присуству језика посматране културе, чему доприноси и знатан број примера псеудоглосирања. У том поступку изражена је пишчева интенција да међујезичке кореспонденције буду не само један од начина за стицање нових културних информација него да се и чин номинације моделира као чисто лингвистички спознајни чин (што представља елемент наставе страних језика). Наведена посебност текста може се протумачити словенофилским идејама Безеншека. У својим бројним текстовима и подухватима аутор се залаже за то да Јужни Словени интензивно уче своје језике на основу модерних лингводидактичких начела која су превазишла своје време, а која су развијала дискурсивну компетенцију странаца преко читања с разумевањем. Није случајно што се и у његовом уџбенику бугарског језика за Словенце у адаптираним текстовима примењује иста стратегија псеудоглосирања.

II. Размотрени начини структурисања језичке слике Србије примењују се претежно на нивоу преноса садржајних информација – тј. служе приказу знања о посебностима посматране културе. Истовремено, од посебног је значења утврдити језичке принципе употребе средстава за изражававање оцене о имаголошки релевантним предметима и појавама са денотативног семантичког поља текста.

1. У том контексту ваља скренути пажњу на немогућност доследног разграничења језичких јединица за истицање појмовне садржине од средстава за вербализовање емотивно-аксиолошког односа субјекта говора према стварности. То потврђује постојање амбивалентних језичких јединица које у тачно одређеним контекстима врше функцију својеврсних *маркера имаголошке релевантности садржине на коју се односе*. У споменућу групу спадају лексеме и изрази преко којих се приказани објекти и појаве одређују као популарни, познати, значајни (код Безеншека – доследно са позитивном маркираношћу) (уп.: *znan, znamenit, sloveč, sloveti, biti na glasu: Dobro znana je srbska slivovica (223); Negotinska vina so slavna ne le po vsej Srbiji, nego tudi daleč po svetu. Pošljajo se v sosedne dežele, pa tudi da-*

leč na Francosko (166); (Paračín) Tamošnji semenj za volno je na dobrem glasu (160)).

Исту функцију обављају лексеме и изрази који означавају говорну активност – на пример: *omeniti*, *biti omembe vreden*, *še nekaj besed* и сл. (*Omeniti gre tudi novodobno belograjsko stolno cerkev, ktera je po svoji notranjosti, kakor po zunanosti dostojna glavnega mesta* (204)).

Посебну групу са наведеном маркирајућом функцијом чине лексеме и изрази који у својој семантичкој структури садрже сему за позитиван однос, као на пример: *biti priljubljen*, *častiti*, *čislati*, *ceniti*, *hvaliti*, *občudovati*, *čuditi se* и сл. (*Pri vsaki jedi pa mora biti paprika, ktero Srbi zelo čislajo* (192); *Kot najzanimivejše omenjam najprej srebrne in zlate izdelke za okrašenje, kateri so napravljeni s tako točnostjo ter toliko natančno, da moramo res občudovati trud in spretnost dotičnih zlatarjev* (224); *Tudi te izdelke so hvalili na pariški razstavi. Mnogi obiskovalci srbskega oddelka (paviljona) so se kar čudili, ko so naši med razstavljenimi rečmi tako krasnih, da bi mogla vsaka napredna država biti ponosna na nje* (229)).

Употреба лексема које у својем значењу садрже сему супротне негативне оцене веома је ретка (уп. глагол *grajati*: *Grajati moramo to, da se moški včasi robato obnašajo proti ženam, ktere so tako pridne* (190)). Знатно фреквентнији су прагмеми *žal*, *žalibog*, *škoda* за изражавање сажаљења заснованог на ублаженој негативној оцени приказаног објекта или појаве (*V najvejši dobi so se začeli po vaseh krčme odpirati, kjer se moški žalibog le preradi shajajo* (220); *Pa na žalost postaja narodna obleka po mestih od leta do leta bolj redka* (196)).

Размотрена језичка средства (која према терминологији Вјежбицке спадају у тзв. метатекстовне операторе – ВЕЖБИЦКАЈА 1978) врше и функцију маркера за увођење имаголошки релевантних информација али сами по себи не конкретизују чији аксиолошки став приказују (српски, ауторов, словеначки или општеевропски) нити прецизирају критеријуме за изражени став. Ти параметри имаголошке интерпретације имају различиту реализацију која се најчешће реконструише из контекста.

2. У експлицитном изражавању вредносне оријентације приликом структурисања слике другог посебну улогу игра *основна евалуативна лексика* (типа *dober*, *lep* – *slab*, *hud*) помоћу које предметна садржина стиче позитивну или негативну аксиолошку маркираност (о експресивности у лексичком систему – в. РИСТИЋ 2004). Спајање одређене основне евалуативне лексеме са називима објеката и појава конкретног семантичког поља отвара могућност употребе и

других одредаба чија је семантичка структура компатибилна са семантичком структуром дотичног назива и истовремено садржи сему позитивне или негативне оцене.

На пример, аутор повезује добар географски положај објеката (*lepa lega* (226)) једино с могућностима развијене инфраструктуре којом се стимулишу трговинске и културне везе. На основу тога, сваки сличан тип географског положаја одређује се синонимијски и као *ugodan* (135–136, 140). Међу облицима рељефа позитивна оцена се приписује великим равничарским теренима са плодним тлом (без мочвара насталих услед бујања река) и густом насељеношћу, док тешко приступачни планински предели са неплодним или необрађеним тлом а с малобројним живљем стичу негативну оцену (у оквиру наведене аксиолошке схеме издваја се група системски употребљених придева позитивне маркираности: *ravnina: lepa* (226), *rodovitna* (136), *rodovitna in vedno gosto naseljena* (154), *precej široka in zelo rodovitna* (156), *polje: rodovitno* (137–138), (149), *po jako rodovitnih in lepo obdelanih poljih* (162), *njiva: prostrana in rodovitna* (139), *Srbska Posavina – ravna in jako rodovitna* (146), *ravni, rodovitni Banat* (140) и сл.). Наравно, у тексту се јављају и примери конструисања сложенијих аксиолошких схема помоћу негативних конструкција, прагмема, лексичких антонима и сл.

Уп.: *Drinska dolina je v gornjem delu prav ozka; čim bolj se širi, tem lepša postaja.* (= горњи део Дринске долине није (врло) леп) *Gornje Podrinje je bregovito in komaj 8 do 10 kilometrov široko.* (= негативна оцена особина ‘брдовитост’ и ‘тесан терен’) *V njem se pase mnogo ovac in goved, kar daje poleg gospodarstva edini pereživetek tamošnjemu prebivalstvu, ktero je sploh precej siromašno in stoji na precej nizki stopnji omike v razmeri z drugimi kraji Srbije.* (= ограничен број привредних делатности, сиромаштво становништва и мањак образованости су негативне појаве) *V dolnjem Podrinju so pa razmere drugačne* (= терен није брдовит и тесан, привредне делатности су разноврсне, становништво је богато и образовано, при чему се све те посебности позитивно оцењују). *Tukaj se nahajajo rodovitna polja* (= постојање плодног земљишта је позитивна особина), *kjer raste posebno lepa koruza in dober tobak.* *Precej veliki del dolnjega Podrinja je bregovit, pa vendar so naselbine povsod goste* (= ако је дато подручје брдовито, али густо насељено, то је позитивна особина). *Podrinje je bogato na rudah, posebno na svincu* (148).

Објекти који немају привредну вредност добијају позитивну оцену једино ако су повезани са културном прошлошћу земље (Nekaj

kilometrov pod Čačkom se izliva v Moravo na levi strani Čemernica, v ktero se izteka reka Despotovica. Ob njej leži malo mesto Gornji Milanovac v planinski siromašni okolici. Ne bi ga inače niti omenil, da ne leži tam blizu vas Takovo, ktera ima zgodovinsko ime (150.) Сликровити планински облици рељефа (као на пример долина и клисура реке Нишаве) не привлаче пажњу аутора, који их доследно квалификује као (divje) romantične (154, 156).

У целини, оцена географског положаја и природних одлика Србије заснива се на модерним научним критеријумима привредне и културне географије. Аналогно се позитивно вреднују објекти савремене (европске) архитектуре у градовима, стварање и функционисање нових просветних институција, постојање развијених и профитних грана пољопривреде, заната и трговине, вредности традиционалне културе. С друге стране, остаци турске архитектуре и савремена политика велесила негативно су маркирани, а поред тога изражена је пожељност да се образовање, пољопривреда, индустријска производња па финансијска активност и даље унапређују (будући да тренутно стање изазива ублажену негативну оцелу).

3. При формирању слике другог одлучујућу улогу имају *експресивна средства језика посмајрајуће културе*, нарочито *процеси метафоризације* на различитим језичким нивоима – у основном лексичком значењу речи, у семантичкој деривацији, приликом оцаионалне употребе лексема, преко различитих врста устаљених израза са препознатљивом унутрашњом формом, употребом алегорија, симбола и других стилских фигура. Норма научнопопуларног стила претпоставља отвореност према експресивним изражајним средствима која настају у лепој књижевности и публицистици, чији је првобитни експресивни учинак ослабљен због повећане фреквенције. У току њиховог конвенционализирања она испадају из стилистичког фонда „високе“ књижевности и укључују се у формирање појединих стереотипних представа масовне културе.

Фигуративна интерпретација имаголошки релевантне садржине карактеристична је за одређена тематска поља текста – она је слабо присутна у географском, етнолошком и привредном поглављу, где се најчешће оцена изриче евалуативном лексиком. Претежна употреба експресивних изражајних средстава јавља се у поглављима посвећеним историјском развоју и савременом административном уређењу Србије.

У опису епохе османлијских најезда актуализује се доњи положај просторне метафоре „горе – доле“ са карактеристичном негативном

аксиолошком маркираношћу (Propad Srbije (170); narod је propadao (153), Kosovska bitka, ki је pokopala srbsko neodvisnost (204)). Разматрани период концептуализује се као предмет – тешка направа за упрезање животиња па, уколико ограничава слободу кретања стоке, она изазива асоцијативну представу с насилним карактером османлијске владавине (поред robstvo (173), (190) у тексту су синонимијски употребљена експресивна значења речи jarem (174), jarmo (173), укључујући устаљене изразе: pod težkim turškim jarmom (173), Težavni jarem (174), se ... otresti težkega jarma (175) и сл.).

У једном коментару А. Безеншек заступа став да би са својим природним датостима и позитивним цртама српског националног карактера Србија могла да буде развијена европска држава, али је тај процес био отежан управо османлијском најездом, која је израз неповољног стицаја околности. На основу изнесене тезе, разматрани период је концептуализован као судбина, тј. као ирационална предодређеност, због чега се приказани историјски догађаји коментаришу преко опозиције sreča – nesreča (Kosovo: usodepolna bitka (152–153), nesrečna bitka (173), Ustanek srbske raje proti Turkom se је namreč izvršil nesrečno ... (167), Prvi poskus leta 1876. se ni posrečil ... (158), Ustaja se је izvršila srečno ... (150–151), S pomočjo Rusije se је vojna srečno končala ... (176)).

У описима оружаних сукоба с Турцима употребљен је и устаљени експресивни израз krvav boj, чији атрибут означава ‘повезан с крвопролићем, жесток’: Beograd: Zgodovina pripoveduje o celi vrsti krvavih bojev, ki so se bili zanj in okoli njega (140), Leta 1862. so se pobili Srbi in Turki v Belem gradu do krvavega; ... (142), Za avstrijsko-turških bojev v XVII. in XVIII. veku је bilo okoli Užic nekoliko krvavih bojev (149) и сл. Безеншек наводи и извор који је утицао на формирање тог типа концептуализације битака међу Србима и Турцима у доба ропства, а на име – словеначка фолклорна традиција: Težko је najti drugo mesto, za ktero bi se bili razni narodi tako rovali, kjer bi bilo toliko krvi prelite, ktero bi bilo tolikokrat razdejano in sezidano, kakor ravno Beli grad. Saj še naše slovenske narodne pesni pripovedujejo, kako teče pod Belim gradom rudeča kri, „da bi gnala kamne mlinske tri“ (140).

Разматрани период нашао се и у тамном спектру симболике боја (temen oblak, ki је prinesel točo od strani Turkov-Osmanlijcev (169), strašne priče mračne prošlosti (Čele kula) (158)).

Аксиолошки став о целовитом развоју Србије, као и о појединим објектима и појавама везаним за дотичну епоху метафоризира се и на основу аналогија из изворног домена негативних емоција

индивидуума, а наине преко придева *žalosten*, *tožen* (*tožna usoda* (212–213), *žalostni nasledki* (169), *tožen položaj* (174), *v tako žalostnem položaju* (175), *žalostno vplivati* (Kosovska bitka) (204), *žalostni spomin* (Deligrad) (159), *žalosten spomenik* (156)).

Насилничка и ратоборна природа освајача описана је метонимијски помоћу израза *turška kopita* (Ако не би приropotala *turška kopita* (132)), *tujčeva peta* (*stoče pod tujčevo peto* (202)). Деструктивност непријатеља фигуративно је приказана и на основу аналогije са елементарном непогодом – тучом (*toča*) експлицирајући разорну моћ и шкодљивост природне појаве. Том поступку придружује се и употреба пејоративно конотиране лексеме *druhal* 169 [уп. PLETERŠNIK 2006: *druhâl*, *f.* eine Volksmenge; — (nav. zaničlj.) *der Pöbelhaufe*, *der Pöbel*, *das Gesindel*].

Аутор посебно истиче и један типичан пример вербализовања негативног односа освајача према поробљеним Србима у пејоративном називу „раја“ *tj. čreda* (173), (167). Истовремено, српски народ у османској империји приказан је метафором ‘народ је човек’ услед чега се актуализују аналогije из појмовне области чулних и емоционалних реакција насталих у резултату физичке повреде (*v stiskah in trpljenju* (199–200), *njegove muke in rane* (199–200), *trpi* (173)). На основу тога се надграђују асоцијативне представе о акустичким параметрима осећања бола (*stoče pod tujčevo peto* (202), *so vzdihali Srbi pod turškim jarmom* (190)).

Супротно томе, Срби су као борци за ослобођење доследно приказани помоћу позитивно конотиране лексике чији један део припада фолклорним конвенцијама за идеализацију епског јунака (*junak*, *junaški*, *junaštvo*, *hraber*, *rogumen*, *vrl*, *odličен*). У истом циљу се актуализирају структурне семантичке сличности међу изворним појмовним пољима зоонимије и фитонимије и циљним доменом човек: *svet naroda* (175), *svet in upanje naroda*, *kakor divji levi* (173).

На макротекстовном нивоу долази до супротстављања двају верско-цивилизацијских симбола – крста и полумесеца. Полумесец је присутан у тексту као знак на турској застави, која се пак симболички појављује у три различита контекста структурисана у својеврсној градацији. Најпре је застава протумачена као симбол победничког продирања османске војске у Европу до бечких бедема (173); три века касније, приликом описа борби за ослобођење Србије, та иста застава, постављена на Београдској тврђави, доживљава се као последњи знак формалног турског присуства (*senca turške oblasti* (142)) да би се коначно дошло до описа савремене епохе, у

одломку посвећеном Саборној цркви у Београду, у оквиру којег је независност српске државе фигуративно приказана ситуирањем двају симбола – крста и полумесеца дуж вертикалне осе просторне метафоре „горе – доле“: Padli so tudi oni mnogobrojni minareti (okrogli stolpiči pri turških bogomolnicah) s polmeseцем vred, kateri se je lesketal na njih vrhu. Namesto njih se vzdiguje sredi mesta proti nebu zvonik stolne cerkve s svojim velikim, pozlačenim križem (143).

Намеће се закључак да у концептуализацији српске историје из периода османске најезде, Безеншек прати поетске конвенције словеначке поезије посвећене борбама Срба и Бугара за ослобођење од османске власти у делима Ј. Стритара (1836–1923), Ј. Паљаруџија (Крилана) (Ј. Pagliaruzzi) (1859–1885), С. Грегорчича (1844–1906), а исто тако стилистику тадашње словеначке штампе, која информише о дотичним догађајима. Не сме се пренебрећи ни утицај словеначког (као и јужнословенског) фолклора.

Како је речено, аутор се одлучује за експресивно-емоционалну интерпретацију имаголошки релевантне предметне садржине и у оквиру теме о стању и развоју савремене српске државе. Поред истицања одређених позитивних тенденција у духу европске модернизације, Безеншек оцењује негативно бирократију чиновника, коју приказује стилистиком памфлета (181–183).

III. У целини, у историјском поглављу књиге имаголошка категорија „турскост“ (спорадично и неке друге имаголошке категорије као „циганскост“) стиче једнозначну негативну аксиолошку обележеност. Категорија „српскост“ наведеног тематског поља је доследно позитивно конотирана. У осталим поглављима експлицитно формулисан негативни однос при реализацији категорије је реткост (уп. већ споменуто проблематизирање положаја жене у традиционалном друштву). Уместо тога преовлађује изражавање *еуфемистичке негaтивне оцeне* применом неколико текстовних стратегија.

1. Негативна ауторова оцена садржинских информација везаних за актуелну српску стварност по правилу остаје имплицитна. На површини текста те исте информације интерпретиране су у оквиру *хијоистичког дискурса са њоистивном аксиолошким маркираношћу*. Услед тога, читалац реконструише актуелну, стварну, изванјезичку ситуацију са негативном аксиолошким маркираношћу елиминисањем језичких маркера потенцијалности, нефактичности и позитивног вредновања (форме потенцијала, футура, одговарајуће прагматичке маркере) па их замењује одричним конструкцијама и антонимијским лексемама:

Lahko bi bila reja sviloprejk bolj razširjena v deželi, ker je podnebje ugodno in je ondi dosti murbnega drevja, in tedaj bi imele žene za svoje delo več svile pri rokah. Razun tega bi dajala trgovina s svilo deželi lepega dobička (222) (= тренутно свиларство није распрострањено, његов развој је ограничен, жене немају довољно сировина, трговина доноси слабе приходе, што није добро).

Niš: Tukaj se nahajajo tudi vsi pogoji za razvitek obrtnije, zakaj sredi mesta teče Nišava dosti brzo, da bi mogla goniti največje stroje, ako pa bi se postavili parni stroji, je v okolici tudi obilo premoga za kurjavo (158–159) (= пуноводност реке Нишаве не искориштава се за покретање великих машина, а нема ни парних машина упркос налазиштима угља, што није добро).

2. Еуфемизирана негативна оцена изриче се исто тако у оним микротекстовним целинама у којима се комбинује *ујојиреба назива конкретних објеката и јојава с евалуативном лексиком и са вербализаторима имаголошких категорија* типа „српскост“, „турскост“, „словеначкост“, „рускост“, „бугарскост“ и сл. Међу те три групе језичких јединица формирају се систематски односи, при чему се одговарајућем објекту или појави из сфере предметне садржине приписује тачно одређена културно-цивилизацијска припадност и дотична аксиолошка маркираност. Ако су у конкретном контексту употребљене јединице двеју од наведених трију језичких група, њихова кореспонденција из треће групе се подразумева. До еуфемизације долази ако недостаје лексема која означава имаголошку категорију при чему је употребљена језичка јединица за негативну оцену и обрнуто. На пример, Безеншек позитивно оцењује српско традиционално одело, док његову постепену замену западноевропском модом вреднује као негативну тенденцију (*na žalost*). Нигде у одговарајућем пасусу не износи се оцена о модерном оделу, али тврдња да се неке жене још увек облаче са укусом по домаћој моди омогућава да се реконструише имплицитна оцена о новој моди као неукусној (тј. у наведеном садржајном сегменту категорија западноевропскост стиче еуфемизирану негативну маркираност): *Pa na žalost postaja narodna obleka po mestih od leta do leta bolj redka. Uradniki in trgovci so se začeli že od več let oblačiti po zapadno-evropskem kroju; v novejših časih posnemajo njih vzgled tudi žene iz boljših stanov, če tudi se mora priznati, da je med njimi še mnogo takih, ki se prav okusno oblačijo le po domačem kroju (196–197).*

Аналогно, не спомињући да је турска архитектура у Нишу према његовим критеријумима рђава, аутор конструише систематске

односе међу садржинским, имаголошким и аксиолошким компонентама у два паралелна низа:

садашњост (независна Србија) широке, равне улице, нове куће	„српскост“ позитивна оцена
прошлост (поробљена Србија) тесне улице, дотрајале куће	„турскост“ имплицитна негативна оцена

Dandanes sicer Niš ne šteje toliko prebivalcev, kakor tačas, ko je bil pod Turki, ker so se izselili vsi mohamedanci, a drugače je mnogo olepšan in brzo napreduje. Šteje 21.524 prebivalcev, tako da je prvi za Belim gradom. Z malo izjemo so vsi Srbi /.../ Starih tesnih ulic v Nišu ni več, in le redke so borne koče, v katerih so prej stanovali ljudje. Dandanes vodijo široke, ravne ulice na vse strani; glavna ulica gre proti železnici. Videti so večjidel nove hiše in hišice, katerih je vseh skupaj 2986. Samo v predmestjih je še ostalo nekaž koč in podrtin iz prejšnjih časov (158).

Могло би се поставити питање због чега у наведеном примеру имаголошка категорија „турскост“ стиче еуфемизирану негативну оцену будући да је тај тип оцене карактеристичан претежно за категорију „српскости“. У описаном прелазном историјском периоду, објекти нове и старе архитектуре ситуирани су у оквиру метафоричке просторне схеме центар – периферија, на коју се надовезује и темпорална оса садашњост – прошлост. У конкретном случају категорија „турскости“ не функционише самостално, него као периферна семантичка компонента категорије „српскости“ па управо то одређује еуфемистичку негативну оцену турске архитектуре⁶.

У Безеншековој књизи словеначки и српски језик играју специфичну улогу приликом структурисања слике Србије. Словеначки језик, као језик посматрајуће културе, заступљен је у његовој си-

⁶ Аналогно у горе наведеном пасусу посвећеном тенденцијама у савременој моди категорија европскости стиче еуфемистичку негативну оцену пошто функционише као компонента категорије „српскости“. Супротно томе, у приказу привредне политике велесила према Србији преко метафоре ‘држава је човек’ изнета је негативна оцена самостално представљене категорије европскост, остварене преко поткатегија енглескост, аустријскост и немачкост на основу актуализације асоцијативних представа о негативним моделима понашања индивидуума (Англија, ктера је до садај туди од морске страни донашала обило блага балканским народом, гледа з завистјо, како се зачења Немчија тод шопирити. Да Австрији то тековање не дэ пријетно, то је само об себи разумљиво; вendar се ји па ни треба плашити дотлеј, доклер живи с Србијо у пријателјских размерах (230)).

стемско-структурној целини и у широком али тачно одређеном спектру функционалних реализација. Српски језик, као језик посматране културе, присутан је у знатно окрњеном облику, при чему је селекција елемената који се налазе у тој специфичној дефективној реализацији имаголошки мотивисана.

Оба језика учествују у преношењу два главна типа информација – садржајних и емотивно-аксиолошких (експресивних) па у зависности од тога ступају у различите врсте међујезичких контаката. Због тематских и стилских особина научнопопуларне литературе језик посматране културе учествује активније у приказу садржинских информација. При томе се увођење српских језичких јединица у словеначки текст често остварује помоћу лексикографских матрица двојезичког, енциклопедијског и етимолошког описа који проузрукују тзв. когнитивна искривљавања приликом структурисања слике другога. Долази се до сложених семантичких трансформација услед којих један део језичких јединица чува семе које сачињавају семантику њихових словеначких хипонимијских кореспонденција, губи оне компоненте своје значењске структуре којима учествују у формирању српске наивне слике света, стиче додатне семе које носе специфичне културне информације из перспективе носилаца посматрајуће културе. Услед тога, функционисање новонасталих лексема у словеначком језику по правилу је краткотрајно и ограничено на нивоу узуса. За друге лексеме које су најчешће укључене у текст преко енциклопедијске дефиниције под условом њихове веће фреквенције постоје претпоставке њиховог продирања у словеначки лексички систем као назива културних реалија.

Истовремено, стратегије псеудоглосирања, лингвистичких појашњења у духу историјске лексикологије и антропонимије, инфилтрирање граfiјско-правописних српских особина у словеначки текст осликавају одређене аспекте индивидуалног Безеншековог интерлингвистичког пројекта за зближавање јужнословенских језика.

Приступе А. Безеншека приликом разоткривања кодираних културних информација у српској језичкој грађи (који карактеришу савремену лингвокултурологију) примењују и други аутори научнопопуларних, путописних и публицистичких текстова из разматраног периода (А. Ашкерц, И. Книфиц). На основу тога може се закључити да су висока филолошка култура и освешћеност изразите идеолошке улоге језика у формирању не само националног идентитета него и хетеростереотипних представа специфична генерацијска посебност представника словеначке интелигенције с краја 19. века.

У преношењу аксиолошко-емотивних информација одлучујућу улогу игра језик примајуће културе. Структурисање слике другогa зависи од тога који се тачно стилски регистри актуализују као извор постизања аксиолошке маркираности имаголошких категорија у различитим предметним сферама. На пример, период османске владавине у српској историји концептуализован је на основу словеначког (и јужнословенског) фолклора као и словеначке поезије и штампе тематски везане за антиосманске борбе јужнословенских народа. Савремена политика велесила према Србији, као и деловање бирократског чиновничког апарата, фигуративно су приказани на основу аналогија са негативним моделима понашања индивидуума у стилистици политичке сатире.

Посебне су пажње вредни случајеви изражавања еуфемизираниог негативног односа према реализацији категорије „српскост“ који, уз експлицитну негативну маркираност категорије „турскост“ у историјском дискурсу, потврђују словенофилску идеологију аутора. Битно је истаћи да је наведени лични став карактеристичан и за друге Безеншекове савременике, што даје разлога да та идеологија буде разматрана као израз стереотипних представа у масовној култури разматране епохе. На основу тога могу бити истражене и употребљене како специфичке у реализацији стереотипних представа у другим типовима културе из последњих деценија 19. века тако и тенденције у претходним и наредним периодима.

Намеће се и општије питање у којој мери би било оправдано издвојити лингвоимаголошка истраживања као самостално научно подручје и какав би био њихов статус међу осталим сличним правцима. Будући да језичко конструисање слике другогa пре свега одређују функцијска припадност, тематске и стилистичко-жанровске особености текстова, лингвоимаголошка проучавања морала би се развијати као део лингвостилистике уз примену метода лингвистике текста, когнитивне лингвистике, анализе дискурса и лингвокултурологије. Управо на основу целовите стилистичке анализе датог текста или групе текстова могу се апстраховати они језички елементи помоћу којих имаголошке категорије и њихова реализација у одређеним концептуалним сферама стичу одговарајућу аксиолошку маркираност.

Циџирана лиџераџура

- АРЕТОВ, Николай (съст.). *Балканските идентичности в българската култура*. Том 4. София: Институт за литература – БАН, Кралица Маб, 2003.
- ВЕЖБИЦКАЯ, Анна. *Метатекст в тексте. – Новое в зарубежной лингвистике, Вып. VIII. Лингвистика текста*. Москва: Прогресс, 1978: 402–421.
- ЗАИМОВА, Рая (ред.). *Да мислим другото – образи, стереотипи, кризи XVIII–XX век*. София: Кралица Маб, 2001.
- ИВАНОВА, Найда. *Южнославянските езици между националната индивидуалност и славянската взаимност в съчиненията на Антон Безеншек (1854–1915)*. Велико Търново: Фабер, 2008.
- ЛАЗАРОВА, Емилия. *Славянското движение в България*. София: Славянското дружество в България, 1997.
- ОСОЛНИК, Владимир. *Путописи о јужнословенским земљама у словеначким часописима почетком 20. века. – Књига о џуџоџису*. Зборник радова [Уредник Слободанка Пековић]. Институт за књижевност и уметност, Годишњак XVIII. Серија Б: Историја књижевности, 4. Београд: Институт за књижевност и уметност САНУ, 2001: 425–439.
- ПЕКОВИЋ, Слободанка (ур.). *Књига о џуџоџису*. Зборник радова. Институт за књижевност и уметност, Годишњак XVIII. Серија Б: Историја књижевности 4. Београд: Институт за књижевност и уметност САНУ, 2001.
- РСХКЈ. *Речник срџскохрватџског књижевног језика*. Књига прва. А–Е. Нови Сад – Загреб: Матица српска, Матица хрватска, 1967, Друго фототипско издање. 1990.
- РИСТИЋ, Стана. *Екџресивна лексика у срџском језику. Теоријске основе и нормативно-кулџуролошки аџекџи*. Институт за српски језик, Монографије, књ. 1., Београд: Институт за српски језик САНУ. 2004.
- ЧЕРНОКОЖЕВ, Николай и Николай Аретов (съст.). *Балканските идентичности в българската култура от модерната епоха XIX–XX век*. София: Издание на Института за изследване на интеграцията, 2001.
- BOLHAR, Alojzij. *Anton Bezenšek. Njegovo življenje in delo*. Celje: Odbor za proslavo osemdesetletnice rojstva A. Bezenška, 1934.
- JEZERNIK, Božidar. *Divja Evropa*. Ljubljana: Slovenska matica, 2011.
- GANTAR GODINA, Irena. *Neoslavizem in Slovenci*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 1994.
- PLETERŠNIK, Maks. *Slovensko-nemški slovar (1894–1895)*. [Elektronsko izdajo na CD-ju uredile: Metka Furlan, Helena Dobrovoljc, Helena Jazbec], Ljubljana: Založba ZRC SAZU, Računalniška priprava Amebis, d.o.o. [2006].

SMOLEJ, Tone (ur.). *Podoba tujega v slovenski književnosti. Podoba Slovenije in Slovencev v tuji književnosti. Imagološko berilo*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za primerjalno književnost in literarno teorijo, 2002.

Summary

Najda Ivanova

FRAGMENTS OF THE SLOVENIAN LINGUISTIC PICTURE OF SERBIA FROM THE LAST DECADES OF THE XIXTH CENTURY

In recent article the role of the popular science book *Bolgarija in Srbija* (1897), written by the Slovenian stenographer, journalist, translator, pedagogist and writer Anton Bezenšek (1854–1915), for the formation of Slovenian stereotypical attitudes towards Serbia in the last decades of the XXth century is examined. We analyze the principles of selection as well as the mechanisms of using elements, belonging to both the language of observing culture and the language of the observed one, for verbalizing the image of the Other, which are related to the sociocultural discourse, the individual and ideological orientation of the author, and last but not least, to the thematic and genre-and-stylistic features of the text itself. In this context, the necessity of systematic introduction of linguistic methods for exploring the imagological categories and their implementation in different types of text is emphasized.

Keywords: imagology, image of Serbia, Anton Bezenšek.